

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

пріоритетних завдань: формування у молодших школярів норм людської моралі. Забезпечення вчителем належної уваги до даного предмету, посилення гуманістичної складової інтегрованого курсу "Я і Україна" допоможе забезпечити високий рівень розвитку гуманних почуттів молодших школярів. Творче використання адекватних форм і методів роботи з молодшими школярами, забезпечення практичної реалізації набутих знань, створення належних умов для емоційної ідентифікації, лабілізації сприятимуть формуванню у вихованців правильного ціннісного ставлення до світу.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості : [Підручник] / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; гол. Ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Підготовка майбутнього вчителя до морального виховання учнів // За ред. В.К.Демиденка. – К.: Педагогіка, 1996. - 200с.
4. Скрипченко О. Загальна психологія / О. Скрипченко. – К. : Вища школа, 1998. – 420 с.
5. Тадеєва І.М. Формування гуманних якостей особистості як педагогічна проблема / І. М. Тадеєва // Наука і освіта. - 2001. - № 2. – С. 22-24.

УДК 378.016 : 37.013.74

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ТВОРЧОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА"

О.В.Грушко

***Анотація.** У статті розкриваються механізми підготовки студентів до творчого розв'язку педагогічних проблем на основі аналізу досвіду передових зарубіжних країн. Розглянуто шляхи розкриття проблеми наступності між дошкільною та початковою ланками системи освіти.*

***Ключові слова:** педагогічна творчість, наступність між дошкільною та початковою ланкою школи, неперервність освіти, зарубіжна педагогіка.*

***Аннотация.** В статье раскрываются механизмы подготовки студентов к творческому решению педагогических проблем на основе анализа опыта передовых зарубежных стран. Рассмотрены пути раскрытия проблемы преемственности между дошкольным и начальным звеном системы образования.*

***Ключевые слова:** педагогическое творчество, преемственность между дошкольным и начальным звеном школы, непрерывность образования, зарубежная педагогика.*

***Summary.** The article describes mechanisms of training students to a creative solution of pedagogical problems, based on the experiences of advanced foreign countries. The ways of disclosure of the problem of succession between preschool and primary link in the education are revealed.*

***Key words:** pedagogical creativity, the succession between preschool and elementary school, continuing education, foreign pedagogy.*

Постановка проблеми. Утвердження у сучасному українському суспільстві нової філософської парадигми освіти, яка спрямована на підтримку людини в духовному самотворенні, життєвому самовизначенні, творчому самовтіленні і, спричиняє глибокі і складні процеси соціально-педагогічної трансформації. У цих умовах змінюється уявлення про учителя-професіонала, який розглядається як цілісний суб'єкт, активний, вільний і відповідальний у проектуванні, здійсненні й перетворенні власної діяльності. На жаль, в освітній практиці у значного числа вчителів зберігається репродуктивний рівень професійної діяльності, а педагогічна наука робить лише перші спроби у виокремленні сутнісних характеристик готовності вчителя до творчого розв'язання педагогічних задач. Тому набувають надзвичайної актуальності дослідження, присвячені творчому становленню особистості педагога та педагогічній творчості (І.Алексашина, В.Андрєєв, В.Загвязинський, С.Зайцев, В.Кан-Калик, М.Никандров, М.Поташник, В.Сластьонін, О.Тубельский та ін.).

Мета даної статті – розкрити механізми підготовки майбутніх вчителів до творчого розв'язання педагогічних проблем, які з'являються у вітчизняній освіті, на основі використання досвіду

провідних зарубіжних країн. Зокрема, представлено досвід опрацювання проблеми наступності між дошкільною і початковою ланками освіти. Адже повноцінна реалізація механізмів нагромадження, передачі, перетворення й засвоєння соціального досвіду можлива лише в умовах наступності освіти. На жаль, процеси, що відбуваються у вітчизняній освіті, свідчать про те, що механізми наступності у ній виражені недостатньо.

Основні аспекти феномена наступності у контексті філософських, культурологічних, психологічних, педагогічних наук розглядаються у роботах Л.Виготського, Г.Гегеля, А.Запесоцького, М.Кагана, Л.Когана, О.Леонт'єва, Є.Маркаряна, С.М.Петрова, Н.Розіної, С.Рубінштейна, М.Скаткіна, К.Ушинського, К.Хоруженко та ін. Дослідження наступності в освіті представлено у роботах Я.Астаф'єва, С.Григор'єва, Г.Зборовського, В.Нечаєва, А.Осіпова, М.Руткевича та ін. Серед західних найбільш значимими є праці П.Вудса, А.Гріна, А.Поларда, Д.Харгрівса, Р.Шарпа та ін.

Виклад основного матеріалу. Проблема наступності в освіті не нова. Ще в 70-і роки минулого сторіччя Д.Ельконін відзначав внутрішню спільність двох «формацій» епохи дитинства — дошкільного і молодшого шкільного віків. Історично постановка даної проблеми збіглася з моментом уведення до дошкільних закладів систематичного навчання у формі занять. А те, що сьогодні дитячі сади перейменовані на дошкільні навчальні заклади, можна вважати практичною реалізацією і свідченням беззастережного прийняття тези, що саме навчання веде за собою розвиток.

Пошук шляхів розв'язання проблеми наступності торкається і проблеми педагогічних кадрів, і проблеми змісту і форм організації дошкільного навчання. Гостро постає питання наступності програм дошкільної і початкової шкільної освіти, з одного боку, і підготовки кваліфікованих кадрів для роботи з цими програмами, з іншої сторони. Цікавим для вивчення і розв'язання даної проблеми є досвід реалізації наступності між дошкільною та початковою освітою в освітніх системах провідних зарубіжних країн. Вивчення такого досвіду дозволяє студентам сформулювати власний погляд на розв'язання даної проблеми, виробити власну позицію.

Підготовці студентів до творчого розв'язання педагогічних проблем насамперед сприяє інноваційне середовище університету, яке формує у майбутніх спеціалістів мислення, здатне до народження нових оригінальних ідей та їх реалізації, розуміння особистісних та соціально значущих смислів. Студентам пропонуються завдання для самостійного розв'язку, вияву дослідницької активності, з мотивацією на саморозвиток, самоактуалізацію та самовдосконалення. Впровадження інноваційних технологій у традиційну освітню програму зорієнтоване на формування творчого підходу до професійної діяльності, набуття особистого творчого досвіду та самостійне здобуття інформації. Так, на практичних заняттях з „Порівняльної педагогіки” доцільно використовувати технології групового навчання, проектний метод, метод портфоліо, кейс-метод тощо. Студенти можуть брати участь у дискусіях з визначених проблем, захищати власні педагогічні ідеї, обстоювати розроблені проекти.

На практичних заняттях з дисципліни „Порівняльна педагогіка” студенти мають нагоду не просто порівняти способи організації навчання та виховання дітей у зарубіжних країнах, а й виокремити шляхи розв'язання конкретних педагогічних проблем. Зокрема, вони дізнаються про різне ставлення до проблеми наступності у провідних країнах світу. Опанування змістом дисципліни „Порівняльна педагогіка” дозволяє студентам звернути увагу на розподіл пріоритетів у забезпеченні наступності й провідних напрямів діяльності дошкільних та шкільних закладів освіти країн, що вивчаються. У деяких системах освіти вони можуть спостерігати форсовану підготовку дітей до школи, фактичне витіснення специфічних форм активної діяльності дитини-дошкільника. В інших — ситуацію, коли перевага віддається розвитку дитячих потенцій чи вихованню особистісних рис. Так, в Англії основна увага приділяється засвоєнню дошкільниками та початківцями нового знання. У цей же час у Канаді акцент робиться на розвивальних функціях дошкільної освіти, у Німеччині — на комплексному сприйнятті світу, у США — на практичній діяльності дитини, у Франції — на навичках спілкування, в Японії — на художньо-естетичному вихованні.

Робота з підготовки студентів до творчого розв'язання проблеми передбачає її розгляд на декількох рівнях: аксіологічному, онтологічному та праксеологічному.

Аксіологічний рівень ознайомлення з педагогічною проблемою передбачає з'ясування місця проблеми у ціннісних орієнтирах мешканців досліджуваної країни. З цією метою студентам пропонується здійснити аналіз особливостей національної культури країни, що вивчається, виокремити основні риси менталітету народу чи народів, що населяють країну, обґрунтувати їх вплив на історію розвитку конкретної зарубіжної освітньої системи. Так, аналізуючи проблему наступності між дошкільною та початковою ланками освіти у Японії [3], студенти відзначають, що у цій країні дитячі садки — перша сходинка системи усвідомленого формування громадянина батьківщини.

Матеріали конференції "Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти"

Велика увага приділяється тут формуванню ціннісного ставлення до здоров'я, довкілля та людей, розвитку почуттів. Звертається увага й на формування навичок самостійної діяльності, групової свідомості та соціальної відповідальності. Дітей навчають аналізу конфліктів, що виникають в іграх і пошуку способів виходу з них, униканню прямого суперництва. В японській системі естетичної освіти значну увагу приділяють розвитку колірної чутливості зору, музичного слуху. Художньо-естетична освіта японських дітей розпочинається з пропедевтичної підготовки в дитячих садках. У країні обов'язкове навчання у шестирічній початковій школі. За цей час учні повинні засвоїти 1850 ієрогліфів — мінімум, установлений міністерством. Навіть неуспішним дітям дають можливість наздогнати пропущене. Завдання учителя – не заохочувати змагання в навчальній групі, а вести її сходами знань як єдине ціле, щоб досягти досить високого рівня підготовки всіх, виходячи з вимог, розрахованих на середнього учня. При відносно невеликому академічному навантаженні, завдяки практичному спрямуванню та інтеграції навчальних предметів, у шкільному розкладі 20-25% усього навчального часу присвячується заняттям музикою, малюванням, ремеслами тощо. Основна мета початкової школи – збагачення серця, душі, розуму, менталітету, гуманізму. Названі пріоритети в освіті дітей обґрунтовуються національними особливостями японців, їхнім світоглядом та життєвою філософією. Проекція японського світосприймання на українське дозволяє студентам віднайти багато точок дотику, відзначити імовірні напрями реалізації роботи із забезпечення наступності в умовах сучасних українських дошкільних закладів та початкової школи.

Онтологічний аналіз педагогічної проблеми дозволяє виокремити термінологічну базу проблеми, уточнити сутність проблеми у тому чи іншому національному та освітньому контекстах. Студенти намагаються виокремити складові заропонованої до розгляду педагогічної проблеми, описати її. Так, на прикладі системи освіти Канади [7] студенти виокремлюють основні напрями роботи дошкільних установ, які потребують дотримання наступності під час переходу дитини до початкової школи, зокрема, особистісний, суспільний і емоційний розвиток; спілкування, мову та грамотність; розвиток математичних здібностей; розвиток мислення; фізичний розвиток; творчий розвиток тощо.

На прикладі зарубіжних країн студенти також мають нагоду ознайомитись з різними аспектами наступності. Аналізуючи особливості організації навчальної роботи з дітьми різного віку в Англії [1], студенти зазначають такі особливості дотримання наступності у цій країні: урахування вікових особливостей учнів, диференціація відповідно до рівня знань, індивідуалізація навчання, навчання в ігровій формі, поступове введення нових форм організації навчальної діяльності, ускладнення видів навчальної діяльності з віком тощо. Наприклад, в Англії дітей від трьох років потрохи навчають читати, писати, іноді проводять уроки іноземної мови. Для дошкільників існує preschool – „підготовча школа”. Там діти граються, розвивають необхідні навички, спілкуються один з одним, співають пісні або читають книги, а разом вивчають кольори, цифри й букви. Одночасно кожна дитина має можливість займатися тим, що їй на даний момент цікаве, гратися іграшками, розташованими у кімнаті. Для навчальних занять група поділяється на дві підгрупи за віком. Старші діти вивчають алфавіт, розв'язують нескладні задачі, вчать писати букви. У найменших тим часом проходять розвивальне заняття, їм показують різні предмети, пояснюють, що для чого використовується, і що як називається. Такі «уроки» тривають 10-15 хвилин. Щодо початкової школи (elementary school), то заняття у ній проходять в дуже м'якій, ігровій формі, без всяких спроб «підігнати» всіх під один загальний рівень. Кожна дитина розвивається індивідуально, відповідно до рівня своїх можливостей. У навчанні наголос робиться на уміння самостійно отримувати знання й застосовувати їх на практиці. Діти багато займаються в бібліотеках і лабораторіях. Перевірка знань зазвичай відбувається у письмовій формі - у вигляді есе і проєктів.

Праксеологічний рівень роботи над педагогічною проблемою передбачає аналіз конкретних дій уряду, освітніх організацій, навчальних закладів щодо усунення проблеми. Дії з розв'язання проблеми розглядаються крізь призму цінностей зарубіжного суспільства та проєктуються на вітчизняну освіту. Студентам пропонується передбачити імовірні наслідки впровадження того чи іншого освітянського рішення, запропонувати шляхи його адаптації до потреб вітчизняної системи освіти, національних цінностей.

Так, на практичних заняттях студенти ознайомлюються з різним підходом зарубіжних країн до проблеми наступності. Зокрема, вони дізнаються, що у Німеччині [2] не здійснюється централізована дошкільна підготовка дітей: садки не відносяться до Міністерства освіти й не мають відповідної програми. Мережа дитячих садків слабо розвинена. Навчання в початковій школі (grundschule) у Німеччині починається в шестирічному віці й продовжується протягом чотирьох-шести років. Такий стан речей дозволяє студентам зробити висновок про залежність наявності проблеми наступності від віку, який визначається державою обов'язковим для початку навчання. Студенти усвідомлюють, що

для держави з освітньою структурою, близькою до німецької, проблема наступності особливо гостро стоятиме між початковою і середньою ланками, а не дошкільною та початковою.

Проте не обов'язковість дошкільної освіти, визначена Міністерствами, ще не означає відсутності даної проблеми. Так, у Франції [5] дошкільна освіта не є обов'язковою, але практично всі діти з 3 до 6 років відвідують дитячий садок. Діти навчаються, граючись, багатьом корисним речам і одержують навички спілкування. З 2 до 4 років діти тільки грають. З 4 до 5 років – навчаються ліпленню, малюванню й іншим практичним навичкам, а також усному спілкуванню. З 5 до 6 років – готуються до навчання читанню, письму й рахунку. Проте перехід з дитячого садка до початкової школи важко відбувається через необхідність постійно дотримуватись дисципліни, чого не навчають у садках, що знову ж обумовлюється не обов'язковістю освіти та добровільним характером відвідування дошкільних закладів.

На відміну від Німеччини, у США [6] відвідування дошкільних навчальних закладів є нормою підготовки до школи. Кожен штат США має свої освітні стандарти, а кожен заклад працює за власною програмою, тому дошкільну американську освіту можна назвати скоріше дошкільним доглядом. Концепція дошкільного виховання у США полягає у розвитку особистості дитини через набуття нею досвіду. Значна увага приділяється розвитку дитячої творчості та обдарованості. У процесі залучення до мистецтва у дітей розвивають здатність до спілкування. Система дошкільного виховання вчить дитину бути вільною, незалежною особистістю. Завдяки розмаїттю дошкільних установ та концептів їх роботи, американська дошкільна освіта відкрита для нововведень, гнучка й швидко реагує на запит суспільства. З п'ятирічного віку більшість американських дошкільнят готують до навчання у початковій школі, поступово переходячи від ігор до читання, письма, набуття інших необхідних навичок. Уроки тривають до шести годин на день, але домашніх завдань не задають. До початкової школи (elementary school) діти йдуть у віці 6 років. У елементарних школах навчання здійснюється за традиційним предметним навчальним планом, у якому рідній мові та читанню відведено майже половину навчального часу, на арифметику відводиться стільки ж часу, скільки на музику, мистецтво й працю. Приблизно шосту частину часу займають фізкультура й гігієна. Характерним для елементарної школи є комплектування класів за здібностями учнів згідно результатів тестового обстеження дитячого інтелекту та вроджених здібностей. Зі здібними проводяться насичені заняття з досить високими вимогами до знань.

Здійснений різнорівневий аналіз проблеми реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти дозволяє студентам запропонувати власні способи її розв'язання в умовах України. Студенти починають усвідомлювати, що для забезпечення наступності неодмінним фактором має стати єдине освітнє середовище, яке набагато легше створити в умовах єдиного навчального закладу. Створення навчально-виховних комплексів „школа-дитячий садок”, на думку студентів, може надати таку можливість. Одним із завдань творчого характеру, які можуть бути запропоновані на заняттях, є створення моделі школи-комплексу на основі врахування досвіду конкретної країни. Ще одним фактором забезпечення наступності є єдині вимоги до рівня розвитку, навченості та вихованості дітей – наскрізні програми для дошкільних навчальних закладів та шкіл. Майбутнім вчителям можна запропонувати проаналізувати зміст такої програми на основі аналізу досвіду зарубіжних країн. Також студенти передбачають необхідність єдиної діагностичної системи рівня розвитку дитини, її знань та вихованості, єдиної системи критеріїв оцінювання досягнень учнів, які б враховували вікові можливості дітей та надавали вихователям та вчителям об'єктивну картину становлення особистості дитини.

Висновки. Отже, різнорівневий підхід до аналізу педагогічних проблем вітчизняної педагогіки на основі вивчення досвіду зарубіжних країн дозволяє забезпечити комплексне бачення проблеми у майбутніх фахівців, виробити професійне мислення, на основі порівняння розширити світогляд, поглибити теоретичні знання з проблеми освіти у сучасному світі, розвинути аналітичні уміння. Зіставлення та визначення тих ідей зарубіжного досвіду, які доцільно використати українській освіті, допомагають студентам навчитися прогнозувати імовірну модель освіти, її мету, зміст відповідно до національно-економічних особливостей держави, визначати перспективи розвитку системи освіти України згідно світових тенденцій розвитку освітнього простору.

Література

1. Завгородня О. Освіта в Англії / О. Завгородня // Освіта. - 1996. - 11 грудня. – С. 3
2. Локшина О. Початкова школа ФРН: історія та сучасність / О. Локшина // Шлях освіти. - 1997. - № 3. - С. 18-20
3. Пронніков В.О. Освіта в Японії / В. О. Пронніков, І. Д. Ладанов. – К. : Знання, 1991. – 32 с.

4. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : [навчальний посібник] / А. А. Сбруєва. – Суми : редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 290 с.
5. Система освіти у Франції // Все для вчителя. - 1998. - № 9. - С.21
6. Степенко Г. Стандарти в системі освіти США: позитивне і негативне / Г. Степенко, М. Бургін, Ю. Мілов // Шлях освіти. - 1996. - № 2. - С. 49-53
7. Тиунов А. Освіта в Канаді / А. Тиунов // Навчання сьогодні. – 2002. - № 2. – С. 14-15

УДК 37.091.3

ОПАНУВАННЯ ОСНОВ БІБЛІОТЕРАПІЇ ЯК ФАКТОР РОЗШИРЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

М.О.Давидюк

***Анотація.** У статті проаналізовано сутність бібліотерапевтичного підходу до розв'язання особистісних проблем людини; визначено основні методичні орієнтири навчання майбутніх соціальних педагогів основам бібліотерапії.*

***Ключові слова:** бібліотерапія, соціальна педагогіка, соціально-психологічна адаптація, художня література, терапевтичний процес.*

***Аннотация.** В статье проанализирована сущность библиотерапевтического подхода к решению личностных проблем человека; определены основные методические ориентиры обучения будущих социальных педагогов основам библиотерапии.*

***Ключевые слова:** библиотерапия, социальная педагогика, социально-психологическая адаптация, художественная литература, терапевтический процесс.*

***Summary.** In the article essence of bibliotherapy approach is analyzed for the decision of personality problems of man; certainly basic methodical approaches of studies of future social teachers to bases of bibliotherapy*

***Key words:** bibliotherapy, social pedagogics, socially-psychological adaptation, artistic literature, therapeutic process.*

Актуальність дослідження, постановка проблеми. Загострення кризових явищ у сучасному українському суспільстві призводить до деформацій у свідомості й психіці наших співгромадян, стає причиною агресивної поведінки, депресій, алкоголізму, різного роду психосоматичних захворювань. Темпи життя постійно прискорюються, різко змінюються соціально-економічні умови – усе це не дозволяє пересічній людині задовольнити власні потреби у спілкуванні, в усамітненні, в емоційних переживаннях. Інколи – особливо у професійній сфері – душевність та щирість стають зайвими, підвищується рівень конфліктності в спілкуванні.

Завданням різних суспільних інституцій стає збереження українського генофонду, захист духовного і фізичного здоров'я дітей та молоді, допомога людям – дітям, підліткам, дорослим – в усвідомленні необхідності морального розвитку і самовиховання.

Чільна роль у реалізації названих завдань відводиться соціальній педагогіці, оскільки саме професійні функції і обов'язки соціального педагога передбачають допомогу різним верствам населення у збереженні психічного і морального здоров'я, у соціально-психологічній адаптації до змінних умов життя, у профілактиці саморуйнівної поведінки тощо. Очевидною стає потреба в пошуку нових психолого-педагогічних шляхів впливу на особистість, які б допомогли їй «не втратити себе» в епоху кризи, змін і перетворень.

Підвищення професійної компетентності соціального педагога передбачає, з-поміж іншого, опанування ним інноваційними технологіями соціально-педагогічної діяльності, зокрема тими, які сформувалися на стику практичної психології, соціальної роботи та педагогіки. Серед них виділяють: соціально-психологічний тренінг, арт-терапію, ігротерапію, логотерапію, гештальт-терапію, поведінкову психотерапію. Арт-терапія є одним із сучасних методів прогресивної психолого-педагогічної допомоги у лікувально-реабілітаційній, педагогічній та соціальній роботі, що сприяє формуванню здорової та реалізованої особистості [05 пдф].

Одним із різновидів арт-терапії є бібліотерапія (від лат. biblio — книга і гр. therapia — лікування, догляд за хворим) — метод психотерапії, що використовує художню літературу як одну з форм лікування словом. Дехто з дослідників сучасної соціально-педагогічної практики уважає